

ההבדל בין היום ללילה בקריאת המגילה

הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א

פוסק עדת תימן

מח"ס שו"ע המקוצר

מבואר בחידושי הראשונים ובספרי הפוסקים כי עיקר קריאת המגילה ביום יותר מבלילה, כגון בתוספות מגילה [ד,א ד"ה חייב, וברא"ש שם סי' ו', ובר"ן ובמאירי, ובהגהות מיימוני פר' א' מהל' מגילה אות ו', ובמג"א סי' תרצ"ב סק"ו]. ונתנו מזה טעם לברך שהחיינו גם ביום, אך משמע מן הפוסקים דלאו הא בהא תליא. ר"ל כי אף מאן דסברי שאין לברך שהחיינו רק בלילה, וכמו שהוא גם כן מנהגינו, יכולים לסבור כן שעיקר קריאתה ביום, אלא שברכת שהחיינו אין מברכים אלא בפעם הראשונה בפועל.

ובנודע ביהודה [קמא אר"ח סי' מ"א ד"ה ואין], הוסיף בזה, שנראה לו כי קריאתה בלילה לאו מצות עשה דדברי קבלה, רק קריאת היום. דבמגילה ימים נזכרים ונעשים כתיב, ולא לילות. ומה שאמרו כי חייב לקרותה בלילה, היינו מצוה דרבנן, אבל לא נרמז במגילת אסתר עכ"ל. דהיינו שתקנת מרדכי ובית דינו היתה לקרוא רק ביום, ובדורות שאחריהם תיקנו החכמים להוסיף קריאה גם בלילה [וגדולה מזו כתב בשו"ת בניין שלמה סי' נ"ח דקריאת הלילה לא נתקנה אלא אחר זמן המשנה, בדורו של רבי יהושע בן לוי וכו']. ועיין מה שכתב על דבריו הגרצ"פ בקונטרס ימי הפורים דף כ"ג, ובתשובותיו הר צבי חלק ב' סי' ק"כ. ובתשובתנו בדין מיחייב איניש ליבסומי ד"ה ואעיקרא]. ומרדכי היה נביא, שכן נמנה בכלל ארבעים ושמונה נביאים [בפירוש רש"י מגילה י"ד

ע"א, ועיין עוד מ"ז בס"ד בתשובתינו הנזכרת לעיל ד"ה ואם, וד"ה וידידי, וד"ה ועוד], וספרי הנביאים והכתובים נקראים דברי קבלה כידוע [וכגון בתענית ט"ו ע"א, וב"ק ב' ע"ב, ובחולין קל"ז ע"א], והאריכו על זה בכמה ספרים [והובאו דברי הנודע ביהודה הללו בקצרה, במחזיק ברכה ובשערי תשובה ובקף החיים ריש סי' תרפ"ז, ובשאר ספרים, וכן כתב בטורי אבן מגילה ד. ד"ה כגון], נראה לי דהאי קריאה דלילה, אינה אלא מדרבנן, ואינה עיקר חיוב של רוח הקודש וכו', דמגילת אסתר נאמרה ברוח הקודש [כדאיתא התם במגילה ז' ע"א] וכו' יעו"ש, ובשערים מצויינים בהלכה סי' קמ"א סק"ז, ועוד.

ולבאר הדברים ולבררם, ואם הם מוסכמים, נקדים בס"ד כי הפסוק והימים האלה נזכרים ונעשים [אסתר ט', כ"ח] פירושו נזכרים, בקריאת המגילה. ונעשים, על ידי משתה ושמחה משלוח מנות ומתנות לאביונים, וכדמוכח מהגמרא במגילה ב,ב אשכחן עשייה, זכירה מנלן, וכדפירש רש"י התם וגם במגילת אסתר [ועיין עוד בגמרא שם דף יח, קרא המגילה על פה לא יצא, אתיא זכירה זכירה, כתיב הכא והימים האלה נזכרים וכו'. ובדף כ. אהא דתנן התם, אין קורים את המגילה עד שתנץ החמה, מנלן, דאמר קרא והימים האלה נזכרים ונעשים. ביום אין בלילה לא וכו'] ועל דרך זה איתא בירושלמי התם פרק א' הלכה א', נזכרים בקריאה ונעשים בסעודה יעו"ש.

אבל דבר חדש מצאתי למה"ר נתנאל בירב ישעיה, שהוא אחד מקדמונינו נע"ג [בעל אור האפילה על התורה] שכתב על פסוק הנזכר בזה"ל, נזכרים, בלילה. ונעשים, ביום מכאן למקרא מגילה, שהוא שתי פעמים, אחת

ולא נזכר כלל הפסוק שהביא מהר"נ בן ישעיה.

מעתה נפקא מינה לדינא לכמה ענינים כגון מה שדן החיד"א [בברכי יוסף סי' תרפ"ז סק"א] אם מי ששכח או נאנס בלילה ולא קרא אז את המגילה, אם צריך לקרותה ביום שתי פעמים. ושם בד"ה בתר, הביא בשם מהר"י מולכו אחד הנימוקים לפטרו מלהשלים, מפני שעיקר הקריאה היא של יום יעוש"ב. ולפי האמור אין זה מוסכם, כי למהר"נ בן ישעיה וסיעתו בלילה נמי הוי עיקר, ותרוייהו מדברי קבלה נינהו.

ועוד נפקא מינה לעניין קריאתה לנשים, שרבים נהגו להקל דסגי להו בפעם אחת ביום, וביארנו טעמם בס"ד דלא החמירו עלייהו, זולת שיקיימו עיקר התקנה שהיא ביום מדברי קבלה, ושויינהו רבנן קמאי כבני כפרים שמקדימים ליום הכניסה שכתבו הרא"ש [פרקא קמא דמגילה סי' ו'], והר"ן על הר"ף [שם בתחילת הפרק ד"ה אלא שהכפרים], שהקילו עליהם לקרותה רק ביום, מפני שקריאת היום עיקר יעו"ש. לפי זה אותם שהצריכו גם לנשים לילה ויום, סבירא להו כמהר"נ בן ישעיה וסיעתו. ומסייע לזה גם כן המשך הפסוק, נזכרים ונעשים בכל דור ודור, משפחה ומשפחה וגו'. ללמדך כי גם הנשים שהן בכלל בני המשפחה, חייבות בקריאתה לילה ויום [ועיין מה שכתב רש"י בפירושו לפסוק זה שהוא לענין אכילה ושתייה יחד], אף שאין זה מוכרח, לפי מה שדרשו פסוק זה בגמרא [מגילה ג, א] לעניין 'משפחות' כהונה ולוייה שמבטלים עבודתם בבית המקדש ובאים לשמוע מקרא מגיל [מקוצר ומתומצת ע"י המערכת, מתוך תשובה ארוכה בשו"ת עולת יצחק ג' שעתיד לצאת בקרוב בעה"ת].

בלילה ואחת ביום. למה בלילה. מפני שהיתה להם הלילה כיום עכ"ל, כנדפס באגדתא דמגילה דף קכ"ט, וכן הובא בשמו בתו"ש על מגילת אסתר דף רנ"ד סוף אות צ"ד, על פי מקור אחר, שציין שם בדף ת"א. ושם נדפס בטעות, שהיתה להם הלילה 'מפני' יום, ואינו מובן, וצ"ל כיום כדלעיל. ואע"ג שעולה על הדעת שכוונתו כי בשעת הנס, אף הלילה האיר זורח להם כיום, מכל מקום מסתברא טפי דהיינו בשעת הצרה כדכתיב [שם ד', ט"ז] ואל תאכלו ואל תשתו שלושת ימים לילה ויום, שכן פירש שם מה"ר נתנאל עצמו באותו סגנון דלעיל בזה"ל, לילה שהוא כיום. מה יום אין אוכלים בו בתענית ציבור, כך לילה אין בה אלא אכילה אחת בתחילת הלילה, ועומד בצום כל הלילה וכל היום ע"כ, ועיין על זה בתו"ש [שם דף קמ"ז אות ס"ה]. ובתרגום שם איתא, שיצומו שלושה ימים ויתפללו לפני ה' בלילה וביום. ובספרו אור האפילה סוף פרשת שלח, העלה העניין הנזכר בקצרה בזה"ל, כתוב זאת זכרון [שמות י"ז, י"ד] מכאן למגילה שכותבין אותה בספר [ועיין בגמ' מגילה י"ח ע"א, ב"ן] זכרון, נזכרים ונעשים, מכאן לקריאת המגלה אחת בלילה ואחת ביום, שנאמר נזכרים, בלילה. ונעשים ביום ע"כ.

ועיקר דין זה הובא בגמרא [מגילה ד, א] אמר רבי יהושע בן לוי חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום [ופירש רש"י זכר לנס שהיו זועקים בימי צרתם יום ולילה ע"כ. והיינו כדלעיל] אלא ששם למד רבי יהושע בן לוי זאת מפסוק אחר, שנאמר [תהלים כ"ב, ג] אלקי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה לי. ורבי חלבו למד מפסוק [שם ל', ג] למען יזמרך כבוד וגו' יעו"ש.